

פרקי הלל והודיה

שאול יונתן וינגורט

הלל נאמר בימים טובים, בראש חודש ובחנוכה, במהלך הקרבת הקרבן פסח, בשעת ניסוך היין בקרבנות שהזמן גרמן, ובשעה שבית דין מרחיבים את תחום העיר ירושלים או את תחום בית המקדש.

הרמב"ם (הלכות חנוכה פ"ג, ה"ו) סבור שאמירת ההלל היא מדרבנן: "ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים, אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל". המקור היחיד שמתייחס לאמירת שיר הלל באירוע מיוחד נמצא בישעיהו (ל, כט): "הַשִּׁיר יְהִיָּה לְכֶם כְּלִיל הַתְּקֵדֶשׁ חָג". הראב"ד בהשגותיו מצטט את הפסוק הזה כראיה לכך שהלל איננו סתם מצווה מדברי סופרים, אלא יש באמירתו מצווה מ"דברי קבלה". הרמב"ן (השגות לספר המצוות, השורש הראשון) מציע שהלל הוא "הלכה למשה מסיני", או שהוא בכלל השמחה שנצטוונו בה, כמו שכתוב "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצצרת" (במדבר י, י), ונצטוונו בשמחת השיר על הקרבן ... אם כן אפשר שנדרוש בימים טובים שכתוב, ונתרבו כל מיני שמחות שתהא השירה מכללן.

בפרקי ההלל אותם אומרים בימים מיוחדים, ניתן להבחין בין "הלל שלם" לבין "חצי הלל", בין ימים בהם אומרים את כל הפרקים (קייג'קיה), לימים בהם אין "גומרים" את ההלל, ובשנים פרקים אנו אומרים רק את מחציתם.

מי פה' אלהינו

[קיג] (א) הללויה.

הללו עבדי ה'. הללו את שם ה'.

(ב) יהי שם ה' מברך מעתה ועד עולם.

(ג) ממזרח שמש עד מבואו, מהלל שם ה'.

(ד) רם על כל גוים ה', על השמים כבודו.

(ה) מי פה' אלהינו, המגביהי לשבת.

(ו) המשפילי לראות בשמים ובארץ.

(ז) מקימי מעפר דל, מאשפת ירים אביון.

(ח) להושיבי עם נדיבים, עם נדיבי עמו.

(ט) מושיבי עקרת הבית, אם הבנים שמחה.

הללויה.

ב כותרת המזמור פונה המשורר לעבדי ה' בלבד: הללו עבדי ה'. אין זו קריאה גורפת לכל העולם, כפי שנמצא בהמשך ההלל: הללו את ה' כל גוים (ק"ז, א), וגם לא פניה לכל הבריאה, וכמו בפסוקי דזמרה: הללו את ה' מן השמים וגו', הללוהו כל מלאכיו וגו', הללו את ה' מן הארץ וגו' (קמח, א"ז). הפניה בתחילת ההלל היא דווקא לעבדי ה', ואת הפירוט לפנייה זו נמצא בחלקו השני של המזמור. המשך הכותרת היא מושא ההלל: הללו את שם ה'. שם ה' כולל את כל הממדים של המציאות, ואת זאת מפרט המזמור בחלקו הראשון.

כדי להעמיק במשמעות ההלל של שם ה', נבחין בתחילה בין ה' לבין שמו. על הפסוק בזכריה (יד, ט): ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, שואלת הגמרא בפסחים (ג, א): האם היום הוא איננו אחד? ומשיב רבי אחא בר חנינא: "לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא – כולו הטוב והמטיב".

כיצד בא הדבר לידי ביטוי בכך ששמו איננו אחד? מסביר רב נחמן בר יצחק: "לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה – נכתב ביו"ד ה' ונקרא באל"ף דלית, אבל לעולם הבא כולו אחד – נקרא ביו"ד ה', ונכתב ביו"ד ה'". אם כן, בעולם הזה יש פער בין ה' לבין שמו, בינו לבין ההתגלות שלו, ובעולם הבא נוכל לראות בכל התגלות שלו – אותו בעצמו.

באופן כללי, שמו של דבר הוא האופן בו אנו מתייחסים אליו, וכאשר מיישהו נמצא לבד, הוא איננו זקוק לשם. יחד עם זאת, בוודאי שיש בשם משהו שמבטא חלק מן המהות, ולא לחינם אדם או דבר נקראו דווקא בשם זה.

הגמרא (יומא פג, ב) מספרת על רבי מאיר שהיה מדייק בשמות, ופעם הגיע עם רבי יהודה ורבי יוסי לביתו של מארח ששמו היה כידור, ולמד מכך רבי מאיר שהוא אדם רשע, שנאמר (דברים לב, ט): כִּי דוֹר תִּהְיֶה אֶת הָאָרֶץ שֶׁהַפְּקִידוֹ אֶצְלוֹ, וְהוּא הִשִּׁיב לָהֶם שֶׁלֹּא הֵיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם. אמר להם רבי מאיר: מדוע לא דייקתם בשמו? שאלו אותו מדוע הוא לא הזהיר אותם, והשיב להם רבי מאיר כי לעצמו הוא חושש, אך הוא איננו מחזיק אותו בשל כך לרשע.

נראה, כי מסיפור זה ניתן ללמוד התייחסות נכונה לכל מה שנוגע לשמות ולתפקידם. בוודאי שיש מקום לראות בשם משהו שמצביע על המהות הפנימית, אך עדיין זהו שם ואין זו המהות, ולא ניתן להחזיק לוודאי את הנגזר מתוך השם.

כאשר אנו מדברים על שם ה', אנו מתייחסים לכך שלא תמיד הקב"ה מתגלה אלינו כפי שהוא באמת. בעולם הזה, אנו מתייחסים בדרך כלל רק לשם א'דני, ורואים אנו בקב"ה את אדון העולם, אך לא בהכרח אנו שמים לב לכך שהוא היה הווה ויהיה, והוא זה שמהווה את הכל. לפעמים יכולים אנו לפגוש בעולם הזה דברים

שנראים לנו רעים, אך באמת מְפִי עֲלִיּוֹן לֹא תִצָּא הָרְעוּת וְהַטּוֹב (איכה ג, לח), ועל אף שלא תמיד אנו מבינים כיצד, ברי לנו שבעולם הבא נראה כיצד כולו הטוב והמיטיב.

¶

היכן יהי שם ה' מְבוֹרָךְ?

תְּלוּ אֶת שֵׁם ה', זו קריאה לשבח את הקב"ה, לא רק כפי שהוא לעצמו, אלא גם באופן בו ה' מתגלה ומופיע. ואכן, בחלקו הראשון של המזמור שלנו יש שלשה ממדים של גילוי שבאים לידי ביטוי, ובכל אחד מהם מודגש שֵׁם ה':

(1) יהי שֵׁם ה' מְבוֹרָךְ, מְעֵתָה וְעַד עוֹלָם (ב). כאן מודגש ממד הזמן, מעכשיו ולתמיד יהיה שם ה' מבורך. בלשון המקרא, המילה עוֹלָם מבטאת זמן נצחי, ולא כלשון חכמים שמילה זו מבטאת ציון מקום, כמו: תבל. כך התקינו חכמים, שחותמי ברכות במקדש יאמרו מן העולם ועד העולם, מאחר שקלקלו המינים ואמרו שאין עולם אלא אחד (ברכות נד, א).

(2) מְמֹזָרַח שְׁמֵשׁ עַד מְבוֹאוֹ, מְהַלֵּל שֵׁם ה' (ג). כאן ישנו ביטוי לממד המקום, שכן פירוש הפסוק הוא: למן המזרח ועד המערב, שם ה' מהולל. יש להעיר, שיש מקום להבחין גם בממד הזמן שפסוק זה, שכן פירושו יכול להיות גם למן הזריחה ועד השקיעה, אך אם הפסוק הקודם עוסק בהלל של שם ה' לעולם, נראה כי מוטב לפרש פסוק זה בממד המקום.

(3) רַם עַל כָּל גּוֹיִם ה', עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ (ד). בפסוק זה לא מופיע הביטוי "שם ה'", כמו בשלשת הפסוקים עד עתה, אך כְּבוֹדוֹ של ה' בא לידי ביטוי עַל הַשָּׁמַיִם, ונוצר כאן צירוף חדש של שֵׁם ה' מן הַשָּׁמַיִם. הממד שמודגש כאן הוא הממד האנושי, ועל כל הגויים ה' הוא רם. אמנם אין הופעה וגילוי של הקב"ה בכל עם ובכל גוי, שכן ביניהם יש גם עובדי אלילים, ובכל זאת יש כאן התייחסות לה' שעומד על כל האנושות.

ממד הזמן, ממד המקום והממד האנושי, הם שלשה ממדים שבלשון

ספרות הסוד נקראים עש"ן - עולם, שנה, נפש. 'עולם' המבטא את ממד המקום, 'שנה' כביטוי לממד הזמן, וה'נפש' שמבטאת את הממד האנושי. בכל הממדים הללו יהי שם ה' מְבָרָךְ.

במוקד המזמור מצוי הפסוק(ה): מִי כֹה אֵלֵהֶינוּ, הַמְגִבֵּהִי לְשֶׁבֶת. הכינוי אֵלֵהֶינוּ סותר לכאורה את סוף הפסוק, לפיו ה' מגביה לְשֶׁבֶת. אם ה' יושב גבוה, כיצד הוא הופך להיות אֵלֵהֶינוּ, המתייחס אלינו? ניכר, כי יש בפסוק זה התייחסות למחצית הראשונה של הפרק, ובה מופיע שם ה' בכל הממדים בהם הוא מתגלה על אף שהוא עצמו מְגִבֵּהִי לְשֶׁבֶת, ועם זאת, יש כאן פתיחה למחצית הבאה של הפרק, בה מתואר ה' כמי שִׁמְשָׁפִיל לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ, והוא אכן מתייחס אלינו, מִי כֹה אֵלֵהֶינוּ.

¶

כיצד ה' 'יושב' בעולם?

המחצית השניה מפרטת שלש "ישיבות" (לְשֶׁבֶת, לְהוֹשִׁיבִי, מוֹשִׁיבִי), שלשה אופנים בהם ה' לא רק מתגלה מלמעלה, אלא בא לידי ביטוי במציאות התחתונה. יש להעיר, שהתיאורים כאן באים בצורה לשונית מעניינת, של הארכת הפועל, והוספת האות י' בסופו. ייתכן, שהארכה זו של הפועל נותנת את האפשרות להבין כאילו המשורר מדבר בגוף ראשון על עצמו, והופכת את הישיבות הללו לאישיות ומשמעותיות. כך ניתן להבין יותר את שלשת הניגודים הנזכרים במחצית זו: הַמְגִבִּיהִי לְשֶׁבֶת – הַמְשֻׁפְּלִי לְרֵאוֹת⁽¹⁾, מְקִימִי – לְהוֹשִׁיבִי⁽²⁾, מוֹשִׁיבִי עֶקְרַת הַבַּיִת – אִם הַבְּנִים⁽³⁾. ונפרט:

(1) ה' הוא הַמְגִבִּיהִי לְשֶׁבֶת, כפי שראינו במוקד המזמור, ורק הופעתו ושמם מתגלים במציאות, כפי שפירט המזמור בחלקו הראשון. יחד עם זאת, ה' הוא הַמְשֻׁפְּלִי לְרֵאוֹת בְּשָׂמִים וּבְאָרֶץ⁽¹⁾, והוא משגיח על המציאות כולה.

(2) הישיבה השניה היא מבטאת את הרעיון כי ה' לא רק משגיח על המציאות, אלא גם דואג לתקנתה: מְקִימִי מַעְפָּר דָּל מְאֻשָּׁפֶת יָרִים אֶבְיוֹן, לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבִי עִמּוֹ⁽²⁾.

(3) לבסוף מתוארת עשיית ה' בעולם דרך המעשה האנושי: מוֹשִׁיבִי עֶקְרַת הַבַּיִת, אִם הַבְּנִים שְׂמִחָה⁽³⁾.

ניתן לומר, אם כן, שלאחר שבמחצית הראשונה של המזמור (ביד) מתואר שֵׁם ה' המהולל בכל ממדיו עַל הַשָּׂמִים, הרי שהמחצית השניה (יח) מבטאת את האופן בו ה' אֶלְהִינוּ בְּאָרֶץ – ה' משפיל לראות, ה' מקים מעפר דל להושיבו עם נדיבים, ה' מושיב את העקרה להיות אם הבנים.

שלשת ההיבטים הללו מתייחסים בתקבולת כיאסטית לשלשת הממדים בהם מתגלה שם ה'. כנגד ממד הזמן, מִעֲתָה וְעַד עוֹלָם^(ב), עומדים הדורות שיבואו בשמחה מאֵם הַבָּנִים^(ג). כנגד ממד המקום, מִמְזָרְח שְׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ^(א), עומדת הקמת הדל והאביון לְהוֹשִׁיבֵי עַם נְדִיבֵי עַמּוֹ^(ד). וכנגד כבוד ה' עַל כָּל גּוֹיִם, עַל הַשָּׁמַיִם^(ה), עומדת השגחת ה' המגביה לשבת אך הוא הַמְשַׁפִּילִי לְרְאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ^(ו).

נעיר, ששני חלקי הפרק זהים גם מבחינת מספר המילים: 22 מילים מפרטות את הופעת ה' בעולם וגילוי שם ה', ו־22 מילים מתארות את השפעתו בעולם. כפי שראינו, הכותרת ומוקד המזמור מתייחסים לשני חלקי הפרק, ובהתאמה: בכותרת יש 7 מילים, 3 המילים הראשונות מתייחסות למחצית השניה, ו־4 המילים האחרונות מתייחסות למחצית הראשונה. במוקד הפרק יש 5 מילים, 3 המילים הראשונות מתייחסות למחצית השניה, ו־2 המילים האחרונות מתייחסות למחצית הראשונה.

שירת חנה כהקדמה להלל

במזמור שלנו לא נתפרש מיהו אומר ההלל, והגמרא (פסחים קיז, א) דנה בשאלה: "הלל זה מי אמרו?". ננסה להצביע על מקור המקביל לפרק שלנו, מבלי להכריע איזה מהפרקים קדם.

בתחילת ספר שמואל מסופר על אלקנה, שהיו לו שתי נשים, שם אחת חנה ושם השנית פננה, ויהי לפננה ילדים ולחנה אין ילדים. בעלותם לשילה מדי שנה הכעיסה פנינה את חנה, כי סגר ה' בעד רחמה, והיא מרת נפש ותתפלל על ה' ובכה תבכה. לאחר שנה נולד בנה שמואל, והיא הביאה אותו לבית ה'. כאן מספר הנביא על תפילתה של חנה, ונשים לב לדמיון הנפלא בינה לבין המזמור שלנו.

חנה מתפללת בעשרה פסוקים (שמו"א ב, א'), ובתפילתה היא הופכת את השמחה הפרטית שלה למאורע לאומי. חנה פותחת בשמחתה בישועת ה' – עֲלֵץ לְבִי בַה', רָמָה קַרְנֵי בַה', רָחַב פִּי עַל אוֹיְבֵי כִי שְׁמַחְתִּי בִישׁוּעַתְךָ, והיא מביעה את התפעלותה מכך שאין קדוש כה' ואין צור כאלהינו. מתוך כך היא קוראת לכולם: אֵל תִּרְבוּ תִדְבְּרוּ גְבוּהָ גְבוּהָ, יֵצֵא עֲתָק מִפִּיכֶם, כִּי אֵל דַּעוֹת ה' (ולא) [ולו] נִתְכַּנּוּ עַלְלוֹת.

כאן מתארת חנה באריכות את המעמדות המתחלפים של האנשים בעולם, גם במקום בו נראה שהמהלך הטבעי צריך היה להיות אחר: קִשְׁת גְּבָרִים חַתִּים וְנִכְשָׁלִים אֲזָרוּ חֵיל. שְׂבָעִים בְּלָחֶם נִשְׁפְּרוּ וְרַעֲבִים חָדְלוּ, עַד עָקְרָה יְלֵדָה שְׂבָעָה וְרַבַּת בָּנִים אָמְלָה. ה' מִמִּית וּמַחֲיָה, מוֹרִיד שָׁאוֹל וְעַל. ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר, מִשְׁפִּיל אֶף מְרוֹמָם. מִקִּים מַעֲפָר דָּל, מֵאַשְׁפַּת יָרִים אַבְיוֹן, לְהוֹשִׁיב עִם נְדִיבִים וְכִסֵּא כְבוֹד יִנְחֹלָם.

תיאור זה מקביל ממש לחלקו השני של המזמור שלנו: הַמְשִׁפִּילִי

לראות בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. מְקִימֵי מַעֲפָר דָּל מְאַשְׁפֵּת יָרִים אָבִיוֹן. לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ. מוֹשִׁיבֵי עֶקְרַת הַבַּיִת אִם הַבְּנִים שְׂמֻחָה. אֵךְ יֵשׁ לְהַעִיר, שְׁבַהֲלַל מִתּוֹאֵר רַק הַחֶלֶק הַחַיּוּבִי שְׁבַהֲשַׁגְחַת ה', וּלְפִיכֵךְ מִתּוֹאֵרִים בַּפְּסוּקִים הַדָּל וְהַאֲבִיוֹן רַק כֹּאשֶׁר הֵם קָמִים וְיוֹשְׁבִים עִם נְדִיבִים, וְעֶקְרַת הַבַּיִת שֶׁהוֹפְכַת לֹאֵם הַבְּנִים.

לעומת זאת, חנה בתפילה מתארת את שני הצדדים של המטבע, ועוד לפני שהיא מתארת את המהפך לטובה, היא מציינת את נפילת החזק: היא פותחת בגיבורים שהופכים לנחותים וממשיכה בנכשלים שאוזרים חיל, מדברת על השבעים שהופכים לרעבים ועל הרעבים שחדלים מלרעוב, על העקרה שיולדת שבעה ועל רבת הבנים שהופכת לאומללה, על המתים ועל החיים, על היורדים לשאול ועל העולים ממנו, על העשיר ההופך לרש ועל העני שמעשיר, על הרם שמושפל ועל מי שמתרומם. ייתכן, שבהלל קבוע אין צורך להזכיר גם את עונשם של הרשעים, ודי בזה שעבדי ה' יזכרו את המהפכים לטובה של הנפולים.

מכאן מתעוררת השאלה על הגורם לכל התהפכות הללו, וחנה משיבה על כך בסיום דבריה: פִּי לֹה' מְצַקִּי אָרֶץ וַיִּשֶׁת עֲלֵיהֶם תְּבַל. רַגְלֵי (חסידיו) [חֲסִידָיו] יִשְׁמְרוּ וַיִּרְשָׁעִים בְּחֹשֶׁךְ יִדְמוּ, פִּי לֹא בְּכַח יִגְבֵּר אִישׁ. אם כן, ה' קובע את המעמדות בעולם, הוא זה ששומר את רגלי חסידיו, וכוחו של האיש איננו קובע את נצחוננו. מעתה, מתפללת חנה שתושלם התגלות ה' בבריאה: ה' יַחַתּוּ (מריבו) [מְרִיבֵיו], (עליו) [עֲלָיו] בַּשָּׁמַיִם יִרְעֵם, ה' יִדִּין אֶפְסֵי אָרֶץ וַיִּתֵּן עֵז לְמַלְכּוֹ וַיִּרֶם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ.

נראה, כי התקווה שמובעת בסיומה של תפילת חנה, הפכה במזמור שלנו למחצית הראשונה, שבה מתוארת גדולת שם ה': מְמַזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ, מְהַלֵּל שֵׁם ה'. רֶם עַל כָּל גּוֹיִם ה', עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. באופן זה, ניתן לראות בפתחת ההלל את המשכה של תפילת חנה, ולהעמיד את כל מי שקורא את ההלל במקום אמו של שמואל.

ההתפעלות של קורא ההלל איננה נובעת מקיום העולם או מסיבוב הכוכבים. על כך יש מזמורים אחרים בספר תהילים. ההלל נובע מכך שה' דואג לחלשים, מקים מעפר דל ומרים מאשפות את האביון. לאחר שחנה הביאה אותנו להכרה שאין קדוּשׁ פֶּה וְאֵין צוּר פֶּאֱלֹהֵינוּ, יכול כל אחד לקרוא ולומר: מִי פֶה אֱלֹהֵינוּ. מעתה, יודע כל אחד שה' איננו רק הַמְגִבִּיהִי לְשֶׁבֶת בַּשָּׁמַיִם, אלא הוא הַמְשַׁפִּילִי לְרְאוֹת בְּאֶרֶץ. בהקשר זה, סיפורה של חנה הוא סיפור מכוּוֹן, שכן בו אנו פוגשים את ה' שמשגיח בהשגחה פרטית על כל קוראיו, ואנו מהללים מתוך תחושה, שה' דואג לכל אחד ואחד באופן אישי.

מבלי להיכנס לשאלת ההשגחה על כל פרט ופרט במציאות, בענין ההשגחה על בני אדם כתב אפילו הרמב"ם במורה נבוכים (ג, יז) כנגד דעת אריסטו: "וכבר באו פסוקים מפורשים בהיות ההשגחה בבני אדם כלם ובהפקד כל מעשיהם, אמר: היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם, ואומר: אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני האדם לתת לאיש כדרכיו, ועוד אמר: כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה, וכבר זכרה התורה ההשגחה בבני אדם והפקד מעשיהם, אמר: וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם, ואמר ופקדתי עליכם, ואמר: מי אשר חטא לי אמחנו מספרי, ואמר: והאבדתי את הנפש ההיא, ואמר: ונתתי פני באיש ההוא, וזה הרבה, וכל מה שבא מעיני אברהם יצחק ויעקב עליהם השלום ראייה גמורה שההשגחה האישית נמצאת בבני אדם".

לפעמים אנו חושבים שעיסוק ברוחניות הוא 'גדול', וזה כביכול תואם לגדולתו של הקב"ה, אך לשון הפסוק הַמְשַׁפִּילִי לְרְאוֹת בְּשָׁמַיִם מעידה על קוצר הבנתנו, שהרי אפילו השמים הם השפלה בשבילו. יחד עם זאת, על כך אנו מהללים את ה'! על השפלתו לראות בשמים ובארץ, על הקמת הדל והאביון, ועל הפיכת העקרה לאם הבנים.

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם

- (קיד) [בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לְעֹז.
(א) הֵיטָהּ יְהוָה לְקַדְּשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְּשֻׁלוֹתָיו.
(ג) הֵימָּה רָאָה וַיִּנָּס הַיִּרְדֵּן יֹסֵב לְאַחֹר.
(ד) הֵהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֶאֱן.
(ה) מָה לָּהּ
הֵימָּה כִּי תִנּוּס הַיִּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר.
(ו) הֵהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֶאֱן.
(ז) מִלִּפְנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב.
(ח) הֵהֶפְכִי הַצּוּר אָגַם מִיָּם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מַיִם.

אם נלקט תיאורים שאירעו בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, נוכל להצביע על כמה מאורעות היסטוריים שנזכרים במזמור קיד: קריעת ים סוף שבאה לידי ביטוי במילים הֵימָּה רָאָה וַיִּנָּס; המילים הַיִּרְדֵּן יֹסֵב לְאַחֹר מתייחסות למעבר הירדן בכניסה לארץ; הֵהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֶאֱן נראים כתיאור של התגלות ה' ודיבורו, וכמו במזמור כט: קול ה' בִּפְתָח וְגו' וַיִּרְקְדוּ כְּמוֹ עֵגֶל, לְכַנּוֹן וְשָׁרִין כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים וְגו' קול ה' יְחַלְלֵל אֵילוֹת וְגו', ולדברי הגמרא (פסחים ק"ח, א) נזכרו במזמור שלנו יציאת מצרים, וקריעת ים סוף, ומעמד הר סיני.

לקראת סיום המזמור מוצאים אנו גם את המילים הֵהֶפְכִי הַצּוּר אָגַם מַיִם, חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מַיִם, וכפי שתיאר משה רבינו בלשונו: הַמּוֹלִיכָה בַּמַּדְבָּר וְגו' וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם, הַמוֹצִיא לָהּ מִיָּם מִצּוּר הַחֲלָמִישׁ (דברים ח, טו), כך מתאר כאן המשורר מחד את האמור בסוף פרשת בשלח: הַנְּנִי עֲמִיד לְפָנֶיהָ שָׁם עַל הַצּוּר בְּחֹרֵב, וְהִכִּיתָ בַּצּוּר וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעַם (שמות יז, ו), ומאידך את האמור בפרשת חוקת: קַח אֶת הַמַּטֵּה וְהִקְהַל אֶת הָעֵדָה אֹתָהּ וְאַהֲרֹן אַחִיָּה וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִימֵיו, וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתָ

אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם וְגו' וַיָּךְ אֶת הַסֵּלַע בְּמִטְהוֹ פַּעֲמֵימָם וַיֵּצְאוּ מִיָּם רַבִּים וַתִּשְׁתַּף הָעֵדָה וּבְעִירָם (במדבר כ, ט"א).

הרבה מאורעות, אם כן, שאירעו סביב יציאת מצרים, נזכרים במזמור שלנו, אלא שיש להעיר, שהם לא נזכרו על פי הסדר הכרונולוגי בו הם אירעו. נעיין במבנה המזמור, ומתוך כך נעמוד גם על האירועים שנזכרו בו.

פסקת הפתיחה (א-ב) מתייחסת ליציאה ממצרים ולהשלכותיה, ונראה כי יש כאן התייחסות לגולה ולגאולה, הן ביחס למקום והן ביחס לעם. הפסוק הראשון מתייחס ליציאה של עם יִשְׂרָאֵל מארץ מִצְרַיִם, אך גם ליציאה של משפחת ישראל, בֵּית יַעֲקֹב, מתוך העם המצרי, מֵעַם לְעִז. כך גם הפסוק השני מתייחס קודם כל לארץ יְהוּדָה שהפכה לְקִדְשׁוֹ, ולעם יִשְׂרָאֵל שנהיו נתונים לַמַּמְשָׁלוֹתָיו.

נעיר, שרוב הפרשנים ראו במילים הַיְתָה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ התייחסות לשבט יהודה, אך אם נייחסה לארץ יהודה מתיישב הקושי הלשוני במילה הַיְתָה (ולא היה או היו), ונשלמת התקבולת של העם והארץ. לפי זה, היציאה ממצרים כוללת יציאה מְעֲרֹת הָאָרֶץ, עליה נאמר: כְּמַעֲשֵׂה אָרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ (ויקרא יח, ג), ויציאה מתוך עם לְעִז, שהשהות אצלם היא גלות בעצמה, כמו שנאמר בפרשת כי תבוא: גוֹי אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ, גוֹי עֵז פְּנִים (דברים כח, מט-נ). כך גם השלמת הגאולה היא, כאשר אנו זוכים להפוך בארץ ישראל לַמַּמְלָכָת כְּהַנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ (שמות יט, ו).

שני הפסוקים הבאים (ג-ד) מתארים פעם נוספת את המעבר ממצרים לארץ ישראל, והפעם דרך השפעת היציאה ממצרים על הבריאה כולה, על הים ועל היבשה. תחילה מתוארים שני הניסים הגדולים, בהם הפך ה' ים ליבשה: הַיָּם רָאָה וַיָּנַס בַּקְרִיעֵת יָם סוּף לאחר שיצאו ממצרים, וְהִיָּדֶן יִסֹּב לְאַחֹר בַּכְּנִיסָתָם לָאָרֶץ. בהמשך, מתוארת תנועת היבשה – הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבָעוֹת כְּבָנִי

צאן. אמנם, בניגוד לתיאור הים והירדן, שברור שיש להם בסיס היסטורי, לכאורה אין תיאור דומה על ההרים והגבעות, ונראה כי זו מטאפורה בלבד, ולהלן נתבונן ביחס בין שני הפסוקים.

זוהי המחצית הראשונה של המזמור (אד), שעומדת לעצמה, והיא מתארת בשני פסוקים את ההיסטוריה של עם ישראל שיצא ממצרים ובא לארצו, ובשני פסוקים נוספים את ההשפעה של מאורע דרמטי זה על הבריאה כולה, בים וביבשה.

בניגוד למזמור שלנו, בו מתוארת היציאה ממצרים מחד, ומה שקרה לבריאה כולה בראותה כיצד הִיָּתָה הַיּוֹדָה לְקִדְשׁוֹ מאידך, פסוקי התורה והנביא מתארים את התהליך ההפוך – האמונה והיראה שנולדו אצל עם ישראל כאשר הם ראו את קריעת ים סוף, וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם, וַיֵּרָאוּ הָעַם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ (שמות יד, לא), וכן בראותם את מעבר הירדן: גָּדַל ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ בְּעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל, וַיֵּרָאוּ אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר יֵרָאוּ אֶת מֹשֶׁה כָּל יְמֵי חַיָּיו (יהושע ד, יד).

כך גם ביחס להרים ולגבעות, שנקשרים במזמור שלנו ליציאת מצרים, יש מקום להניח שבפסוקי התורה נמצא תיאור דווקא של השפעת המאורע על עם ישראל. מעתה, דברי חז"ל, שמקשרים את ההרים למעמד הר סיני, שאירע לאחר קריעת ים סוף, מתיישבים עם פשוטו של מזמור. והגדיל הרמב"ן בפירושו לתורה (שמות כ, טו) וכתב, שריקודו של הר סיני לא משל היה, אלא כפשוטו, והיתה לריקוד זה השפעה ישירה על בני ישראל: "ובהיותם שם בתחתית ההר מצפים ומתיצבים ירד ה' על ההר באש, ויעל עשנו עד לב השמים חשך ענן וערפל, וחרד ההר עצמו ונזדעזע, כאשר יעשו ברעש הנקרא "זלזלה" (=רעידת אדמה) או יותר מכך. וכן כתוב: ההרים רקדו כאלים גבעות כבני צאן, ואיננו משל, כאשר איננו משל: הים ראה וינס הירדן יסב לאחור".

ומה עם הגבעות? יש מקום לראות כאן הפניה למה שקרה בארץ ישראל, במעמד ברית המילה, שערך יהושע מיד לאחר מעבר הירדן, בגבעת הערלות. כך מסופר (יהושע ה, בייב): בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לָךְ חֲרֻבוֹת צָרִים וְשׁוּב מִל מַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִית. וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרֻבוֹת צָרִים וַיָּמַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל גִּבְעַת הָעֵרְלוֹת וְגו' כִּי מְלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיִּצְאִים, וְכָל הָעָם הַיְלָדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא מָלוּ. כִּי אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, עַד תָּם כָּל הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיִּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל ה' וְגו'. וְאֵת בְּנֵיהֶם הַקִּים תַּחֲתָם, אֲתָם מִל יְהוֹשֻׁעַ כִּי עֵרְלִים הָיוּ כִּי לֹא מָלוּ אוֹתָם בַּדֶּרֶךְ וְגו'. וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גְּלוֹתִי אֶת חֲרַפַּת מִצְרַיִם מֵעַלְיָכֶם, וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וַיַּחֲנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָּל, וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב בְּעֲרֻבוֹת יְרִיחוֹ. וַיֹּאכְלוּ מֵעֵבוֹר הָאָרֶץ מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח, מִצוֹת וְקִלּוֹי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְגו'.

נראה, שבגבעת הערלות, שהפכה לגלגל, הסתיימה הגולה והתחילה הגאולה. לפיכך, המזמור שלנו, שמתאר את מה שקרה בצאת ישראל ממצרים, מסיים את תיאורו בגבעות שרקדו פבני צאן.

המזמור שלנו מכריע, בתיאורו ההיסטורי, שיציאת מצרים לא הסתיימה ביציאה מן השעבוד, ואפילו לא במעמד הר סיני, היא נמשכה עד הכניסה לארץ, ורק בכריתת הברית בארץ שבנו למעלת אבותינו. רמז לזה ניתן למצוא גם בפרשת מקרא ביכורים, אותה דורשים לדברי המשנה גם בליל הסדר, "ודורש מארמי אובד אבי, עד שיגמור כל הפרשה כולה" (פסחים פ"י מ"ה). פרשה זו מתחילה במילים: אֲרָמִי אֲבָד אָבִי וַיְרֵד מִצְרַיִמָּה, ומסתיימת בהודיה: וַיִּבְאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה, וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ (דברים כו, ה"ט).

המחצית השניה של המזמור שלנו (ה"ח), פותחת בשני פסוקים (ה"ו), שחוזרים בדיוק על אותם התיאורים שראינו בסוף המחצית

הראשונה, אלא שבראשם באו המילים: מה לך, והן הופכות את התיאור החיצוני לשאלה ישירה, המופנית אל הים וההרים: מה לך הים פי תנוס? מה לך הירדן כי תסב לאחור? מה לכם ההרים כי תרקדו כאילים? ומה לכן גבעות שתרקדו בנני צאן?

לכאורה, זו שאלה מתמיהה, שכן החלק הראשון של המזמור תיאר את תנועת הבריאה כולה כתגובה למה שהים ראה בצאת ישראל ממצרים, וכן הירדן, ההרים והגבעות, ומה מקום לשאלה זו?

יש שהציעו לראות בפסוקים אלו תמיהה עומדת, או קריאת התפעלות, שנותרת בלא מענה. לפי זה, הפסוקים האחרונים הם פניה נוספת של המשורר אל הארץ, ומעין זה פירש הרד"ק: "חולי ופחדי ורקדי ונוסי מלפני אדון. ומי הוא זה האדון? אלוה יעקב, שקנה אותו מבית עבדים בכחו, כי הוא אדון על הכל ועושה כרצונו".

אמנם, רש"י פירש בהתאם להקשר הפרק, מבחינת התוכן והסגנון: "חולי ארץ – המחולל ארץ, יו"ד יתירה בו, כמו מגביהי משפילי וההפכי". לפי זה, הפסוקים הללו מהווים את תשובת הארץ לשאלה מה לך הים פי תנוס וגו'? ואולם, זו תשובה מפתיעה, שכן היא איננה חוזרת על פתיחת המזמור במילים אחרות, אלא נותנת תובנה שונה לחלוטין על התנודות בבריאה: מלפני אדון חולי ארץ, מלפני אלוה יעקב. ההפכי הצור אגם מים, חלמיש למעינו מים. בעצם, ניתנה כאן תובנה פנימית על כל מה שקרה סביב יציאת מצרים. אין כאן בהלה ומנוסה מפני בני ישראל, וגם לא ריקוד של שמחה על גאולתם, יש כאן התגלות של האדון מחולל הארץ, שכאשר הוא דואג לעמו, עוברת הבריאה כולה שינוי משמעותי.

נראה, כי המילים מה לך העומדות במוקד המזמור (12 מילים בשני הפסוקים לפניהם, ו12 מילים בשני הפסוקים לאחריהן) סובלות את שני הפירושים. יכול המזמור להתפרש כהתפעלות נמשכת, ויכול המזמור להתפרש

כשאלה ותשובה.

נחدد את משמעות התשובה של המזמור, בהעמדתה מול דברי הרמב"ם במשנה תורה. בהל' יסודי התורה (ח, א) מתייחס הרמב"ם אל הניסים שנעשו סביב יציאת מצרים, כניסים שנעשו מפני הצורך: "כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים – קרע את הים והצילין בתוכו, צרכנו למזון – הוריד לנו את המן, צמאו – בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח – בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות". לעומת תיאור זה של הרמב"ם, מתאר המזמור שלנו את הניסים כתגובה להתגלות אדון הארץ.

אמנם, עדיין יש מקום לומר, שאין ההתגלות תכלית לעצמה, אלא בכל פעם שהיה צורך בכך – ה' התגלה. ואולם, עיון בפסוקי התורה והנביא מעלה, שדיעת ה' היא תכלית הניסים הנזכרים במזמור שלנו, ואם כן, יש כאן היפוך של הסיבה והמסובב, וכאילו בא המזמור לומר: 'כל האותות שעשה ה' בשביל להראות את גודלו עשאו. רצה לקרוע את הים – הביא את המצריים לרדוף אחרי בני ישראל, רצה להוריד לנו את המן – הצריך אותנו למזון, רצה לבקוע את האבן – הוליך אותם שלשה ימים במדבר ללא מים, וכן שאר כל האותות'.

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אָמַר ה' לְמֹשֶׁה: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת וְגו'. וְאָמַר פְּרָעָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִים הֵם בְּאַרְץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר. וַחֲזַקְתִּי אֶת לֵב פְּרָעָה וַרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם, וְאֶכְבְּדָהּ בְּפְרָעָה וּבְכָל חִילוֹ, וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' (שמות יד, ב-ד). התוצאה של המהלך כולו לא הסתיימה בהשפעתו על מצרים, אלא התרחבה גם לבני ישראל: וַיֹּשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם, וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׁפַת הַיָּם. וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם, וַיֵּרָאוּ הָעַם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּלֶּשֶׁה עֲבָדוּ (שמות יד, ל-לא).

כך גם בטרם נכנסו ישראל לארץ אמר להם יהושע (ג, ה): התקדשו, כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות, ובסיפור מעבר הירדן מתגלה ה' כאדון כל הארץ שהכרית את מי הירדן, ולזכרון הנס הקימו אבנים בגלגל, וכך נאמר (יהושע ד, כביכד): והודעתם את בניכם לאמר, בייבשה עבר ישראל את הירדן הזה. אשר הוביש ה' אליהיכם את מי הירדן מפניכם עד עברכם, כאשר עשה ה' אליהיכם לים סוף, אשר הוביש מפנינו עד עברנו. למען דעת כל עמי הארץ את יד ה' כי חזקה היא, למען יראתם את ה' אליהיכם כל הימים.

ברור, שגם התיאור: והר סיני עשן פלו מפני אשר ירד עליו ה' באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן, ויחרד כל ההר מאד (שמות יט, יח), הרי זה תיאור הדומה למזמור שלנו: ההרים רקדו כאילים וגו' מלפני אדון חולי ארץ, וגם זהו נס שמוביל להתגלות ה'. ייתכן, שכך יש לפרש גם סיומו של המזמור, שמתייחס לדבר ה' אל משה ואהרן. לאחר הציווי: ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו, והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם, לא עשו משה ואהרן את המוטל עליהם, וכך אמר להם ה': יען לא האמנתם בי, להקדישני לעיני בני ישראל.

מעתה, המזמור כולו מכוון אותנו להבנה מעמיקה של תכלית היציאה ממצרים. הבריאה כולה חרדה מלפני אדון חולי ארץ, והניסים שהיו סביב יציאת מצרים באו להעיד על בריאת העולם. הים והיבשה אינם אומרים שהם רוקדים ומזדעזים מפני אל מוציאם ממצרים, אלא מפני המחולל אותם!

מתוך הניסים של יציאת מצרים, יכולים עם ישראל לשוב ולהעיד על הבריאה כולה, וכלשון הרמב"ן בפירושו על הפסוק: "ואמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי הוצאתם משם תורה על המציאות ועל החפץ, כי בידיעה ובהשגחה ממנו יצאנו משם, וגם תורה על החדוש, כי עם קדמות העולם לא ישתנה דבר מטבעו, ותורה על היכולת, והיכולת תורה על הייחוד, כמו שאמר (לעיל ט, יד): בעבור

תדע כי אין כמוני בכל הארץ. וזה טעם אשר הוצאתיך, כי הם היודעים ועדים בכל אלה”.

בפרשת ואתחנן, מאריך משה רבינו בתיאור תכלית הניסים של היציאה ממצרים, ונראה כי דבריו משתלבים היטב עם מגמת המזמור – תיאור הניסים כמובילים לידיעת ה': כִּי שָׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ, לְמַן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ, וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד קִצְצֵה הַשָּׁמַיִם, הַנְהִיָּה פְדֹבֵר הַגְּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנְּשַׁמֵּעַ כְּמָהוּ. הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֹתָהּ וַיְחִי. אוֹ הַנִּסָּה אֱלֹהִים לְבוֹא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי בְּמִסַּת בְּאֵתָת וּבְמוֹפְתִים וּבְמַלְחָמָה, וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעֵ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים, כֹּכֵל אֲשֶׁר עָשָׂה לְכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ. אֹתָהּ הִרְאֵתָ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים, אֵין עוֹד מְלַבְדּוֹ (דברים ה, ד לבלה).

המזמור כולו כולל שמונה פסוקים ו־52 מילים. בכל אחד משני חלקי המזמור יש ארבעה פסוקים, שעומדים האחד מול השני בתקבולת כיאסטית. החלק הראשון (א־ד) כולל שני בתים, שבכל אחד מהם 12 מילים, והוא מצייר את הבריאה כולה בתנועה, בים וביבשה, בזמן שהיא רואה את יציאת ישראל ממצרים. החלק השני (ה־ח) כולל גם הוא שני בתים, שבכל אחד מהם 14 מילים, שנותנים פרשנות מחודשת לתנועת הבריאה. על שאלת המשורר מֵה לָּךְ? משיבים כולם: מִלְּפָנֶי אֲדוֹן חוֹלֵי אָרֶץ. והמשמעות היא, שהניסים והמאורעות השונים סביב יציאת מצרים, באו כדי לגלות את בריאת העולם ואת מחולל הארץ.

לסיום, נעיר על שתי תקבולות מעניינות שעולות מתוך התבוננות במבנה המזמור. הראשונה, ביחסים שמגלה המזמור בין ה' לעם ישראל. הבית הראשון (א־ב) פותח בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, והוא מתייחס למציאות בה עם ישראל יצא ממצרים, מבלי להזכיר שם שמים כלל. ישנו רק רמז לה' בפסוק השני, בהטיית הכינוי כלפיו: לְקַדְּשׁוֹ וּמְשַׁלּוֹתָיו, אך לא נזכר כאן אף אחד משמותיו בפירוש.

הבית הרביעי (ח"ו) מצייין למתבוננים בתופעות מי עומד מאחורי הכל, ועל השאלה מה לך ניתנה תשובה כללית, מלפני אדון חולי ארץ, ועם ישראל רק נרמז בכינוי: מלפני אלוה יעקב.

ביטוי חזק להעלמת שם ישראל הוא בפסוק האחרון: ההפכי הצור אגם מים, חלקמיש למעינו מים. דווקא כאן נראה פשוט, שהמזמור מתייחס להוצאת המים מצור החלקמיש עבור עם ישראל שצמאו למים, ולא היה זה מאורע היסטורי שהותיר את רישומו בכל העולם. כך הוכיח משה רבינו את ישראל (דברים ח, יד-טו): וְרַם לְבַבְךָ, וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים. הַמוֹלִיכֶךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא, נֶחֱשׂ שָׁרְף וְעָקַרְב, וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם, הַמוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ. והנה, שם ישראל לא נזכר ולא נרמז בפסוק זה, וכאילו אומרים הים והיבשה בתשובתם, שאפילו כאשר ה' עושה ניסים עבור ישראל, הרי הם מזדעזעים מלפני ה' בלבד.

נקודה מעניינת נוספת שבאה לידי ביטוי בהתבוננות במחצית השנייה, היא ביחס שבין הים ליבשה. ביום השלישי לבריאת העולם נאמר (בראשית א, ט): יָקוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד וְתִרְאָה הַיַּבֶּשֶׁה. לפי תיאור זה, הים מכסה את העולם כולו, וכדי שתיראה היבשה צריך לכנס את המים למקום אחד. בדומה, התגלות ה' בקריעת ים סוף ובבקיעת הירדן היתה בכך שהמים פינו את מקומם אל היבשה שתחתם. גילוי זה הוביל גם לריקוד ההרים והגבעות, שהוא ריקודה של היבשה. לעומת זאת, התיאור בסיום הפרק הוא הפוך: ההפכי הצור אגם מים, הסלעים החזקים והקשים שביבשה הופכים למים, ודווקא היפוך זה הוא גילוי של אדון חולי ארץ.

מחד, המים מכסים את היבשה, ומלפני אדון חולי ארץ נסו הים והירדן המכסים, ומאידך, היבשה מכסה על המים שתחתיה, וכאשר היה בכך צורך – הפך החלקמיש למעינו מים. עיקר הגילוי של כבוד ה' הוא בחשיפת העומק שמתחת לפני השטח. יכול אדם לראות מולו את הים, מבלי לדעת שתחתיו יש עולם מלא, ויכול הוא

לראות את הצור והחלמיש, מבלי לזהות את עומק המים שיכולים
לנבוע משם.

המזמור כולו מכוון אותנו לחפור ולהעמיק ולגלות את האדון
מחולל הארץ בכל מקום, ואז נוכל לראות כיצד העולם כולל
מחלל לפי החליל של הקב"ה. וכך, בניגוד למחצית הראשונה שבה
מתוארת תנועת הים והיבשה כתגובה ליציאת ישראל ממצרים,
מכוונת אותנו המחצית השניה להתבונן בכך שהגאולה היא ביטוי
לגדולת ה' ואהבתו את ישראל.

כְּמוֹהֶם יְהִיוּ עֲשִׂיהֶם

[קטו] (א) לֹא לָנוּ ה', לֹא לָנוּ, כִּי לְשִׁמְךָ תָּנוּ כְּבוֹד,
עַל חֲסִדְךָ, עַל אֲמַתְךָ.

(ב) לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם: אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם.

(ג) וְאֵלֵהֵינוּ בְּשָׁמַיִם, כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה.

(ד) עֲצַבְיֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב, מַעֲשֵׂה יָדַי אָדָם.

(ה) פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ.

(ו) אֲזַנָּיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְיחוּן.

(ז) יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשוּן, רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ, לֹא יִהְגּוּ בְּגִרּוֹנָם.

(ח) כְּמוֹהֶם יְהִיוּ עֲשִׂיהֶם, כֹּל אֲשֶׁר בְּטַח בָּהֶם.

(ט) יִשְׂרָאֵל בְּטַח בָּה', עֲזָרְם וּמִגְנָם הוּא.

(י) בַּיִת אֶהְרֹן בְּטַחוּ בָה', עֲזָרְם וּמִגְנָם הוּא.

(יא) יִרְאִי ה' בְּטַחוּ בָה', עֲזָרְם וּמִגְנָם הוּא.

(יב) ה' זָכְרָנוּ יְבָרֵךְ, יְבָרֵךְ אֶת בַּיִת יִשְׂרָאֵל, יְבָרֵךְ אֶת בַּיִת אֶהְרֹן.

(יג) יְבָרֵךְ יִרְאִי ה', הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים.

(יד) יִסַּף ה' עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם.

(טו) בְּרוּכִים אַתֶּם לָה', עֲשֵׂה שָׁמַיִם וְאָרֶץ.

(טז) הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לָה', וְהָאָרֶץ נָתַן לְבָנֵי אָדָם.

(יז) לֹא הִמְתִּים יְהַלְלוּ יָיָה, וְלֹא כָּל יָרְדֵי דוֹמָה.

(יח) וְאַנְחָנוּ נְבָרֵךְ יָיָה, מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם. הַלְלוּיָיָה.

לקו הראשון של המזמור (א"י. 56 מילים) מתאר את הגויים ששואלים
היכן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, ואת העצבים בהם הם בוטחים: לֹא לָנוּ ה'
לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תָּנוּ כְּבוֹד עַל חֲסִדְךָ עַל אֲמַתְךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם. וְאֵלֵהֵינוּ בְּשָׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה. עֲצַבְיֵיהֶם
כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יָדַי אָדָם. פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ.
אֲזַנָּיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְיחוּן. יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשוּן
רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ לֹא יִהְגּוּ בְּגִרּוֹנָם.

חלקו השני של המזמור (ט"ז. 56 מילים) מתאר את ישראל ובטחונם בה', ואת הברכה אותה מברך ה' את הבוטחים בו: 'שָׁרָאֵל בְּטַח בְּה' עֲזָרְם וּמַגֵּנָם הוּא. בֵּית אֶהְרֹן בְּטַחוּ בְּה' עֲזָרְם וּמַגֵּנָם הוּא. יִרְאִי ה' בְּטַחוּ בְּה' עֲזָרְם וּמַגֵּנָם הוּא. ה' זָכְרָנוּ בְּכִרְךָ יְבָרְךָ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרְךָ אֶת בֵּית אֶהְרֹן. יְבָרְךָ יִרְאִי ה' הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים. יִסַּף ה' עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם. בְּרוּכִים אַתֶּם לַה' עֲשֵׂה שְׂמִים וְאַרְץ. הַשְּׂמִים שְׂמִים לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי אָדָם.

אם כן, בניגוד לחלק הראשון שבו נזכרים העצבים בהם בוטחים הגויים והם אינם מועילים, מופיעה בחלק השני הברכה שה' נותן לבוטחים בו. ואולם, לא תמיד רואים אנו במציאות את ההפרש בין הבוטחים בעצבים לבין הבוטחים בה', ולפעמים אף נראה לנו שדרך רשעים צלחה, ולפיכך בא מוקד המזמור (ח) בבקשה: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בְּטַח בָּהֶם. כאשר מי שבוטח בעצבים יהיה ללא תנועה, יהיה ברור לכולם יתרונו של הבוטח בה'.

לפיכך, המזמור מסיים בשני פסוקים (יז-יח): לֹא הִמָּתִים יִהְלְלוּ יִהְיוּ וְלֹא כָּל יִרְדֵי דוּמָה. וְאַנְחָנוּ נְבָרְךָ יִהְיֶה מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם הִלְלוּיָהּ. ה' יכול לברך אותנו ולהוסיף עלינו, אך הברכה שלנו לה' היא ההלל, והגויים המתים אינם יכולים להלל, רק אנחנו נברך את ה' תמיד.

הַאֲמֵנֶתִי כִּי אֲדַבֵּר

- (קטז) [א] אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנָי.
(ב) כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא
(ג) אֶפְפוּנֵי חֲבֻלֵי מוֹת וּמְצָרֵי שְׂאוּל מְצֹאוּנֵי,
צָרָה וַיְגוֹן אֶמְצָא.
(ד) וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא, אָנָּה ה' מִלְטָה נַפְשִׁי.
(ה) חֲנוּן ה' וְצַדִּיק, וְאֵלֵהֵינוּ מֵרַחֵם.
(ו) שֹׁמֵר פְּתָאִים ה', דְּלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ.
(ז) שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי, כִּי ה' גָּמַל עָלַיְכִי.
(ח) כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת, אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה, אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי.
(ט) אֶת־הַלֵּף לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים.
(י) הַאֲמֵנֶתִי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד.
(יא) אֲנִי אֶמְרָתִי בְּחַפְזִי, כָּל הָאָדָם כֹּזֵב.
(יב) מָה אֲשִׁיב לֵה', כָּל תַּגְּמוּלוֹהִי עָלַי.
(יג) כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא.
(יד) נִדְרֵי לֵה' אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ.
(טו) יִקָּר בְּעֵינַי ה' הַמּוֹתָה לְחִסְדֵּיךָ.
(טז) אָנָּה ה' כִּי אֲנִי עֲבָדָךָ, אֲנִי עֲבָדָךָ בְּן אִמְתָּךָ, פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי.
(יז) לֵךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה, וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא.
(יח) נִדְרֵי לֵה' אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ.
(יט) בְּחִצְרוֹת בַּיִת ה', בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַם. הַלְלוּיָהּ.

בהלל שלם אנו אומרים את כל פרק קטז בתהלים. המחצית הראשונה של הפרק (א"ט. 63 מילים) עוסקת בצרה בה נתון היה המשורר: אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנָי. כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא. אֶפְפוּנֵי חֲבֻלֵי מוֹת וּמְצָרֵי שְׂאוּל מְצֹאוּנֵי צָרָה וַיְגוֹן אֶמְצָא. וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא אָנָּה ה' מִלְטָה נַפְשִׁי. חֲנוּן ה' וְצַדִּיק וְאֵלֵהֵינוּ מֵרַחֵם. שֹׁמֵר פְּתָאִים ה' דְּלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי כִּי

ה' גָּמַל עָלַי כִּי. כִּי חִלְצָתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה אֶת רַגְלִי מִדָּחִי. אֶת־הַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים.

במחצית השנייה של הפרק (יא:ט. 62 מילים) מצביע המשורר על ה' שהציל אותו מהצרה, ומודה לו על כך: אֲנִי אֶמְרָתִי בְּחַפְזִי כָּל הָאָדָם כַּזָּב. מָה אָשִׁיב לֵה' כָּל תַּגְּמוּלוֹהִי עָלַי. כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבֶשֶׂם ה' אֶקְרָא. נְדַרִּי לֵה' אֲשֶׁלֶם נְגִדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. יִקָּר בְּעֵינַי ה' הַמּוֹתֵה לַחֲסִידָיו. אָנָּה ה' כִּי אֲנִי עֲבַדְתָּ אֲנִי עֲבַדְתָּ בֶן אֲמַתְּךָ פִּתְחַתְּ לְמוֹסְרִי. לֵךְ אֲזַבַּח וְזָבַח תּוֹדָה וּבֶשֶׂם ה' אֶקְרָא. נְדַרִּי לֵה' אֲשֶׁלֶם נְגִדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. בְּחִצְרוֹת בַּיִת ה' בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלַם הִלְלוּ יְיָהּ.

מוקד המזמור הוא: הָאֶמְנָתִי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד. המילה "האמנתי" היא גם ביחס לחלק הראשון שמדבר על הצרה, וגם ביחס לחלק השני שמדבר על הישועה. אמונה היא גם בחושך, אך גם חיזוק ויציבות. מתי מגיעה האמונה – על החלק הראשון נאמר "כִּי אֲדַבֵּר", ועל החלק השני נאמר "אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד". עניה היא דיבור, כמו . גם כאשר אדם מדבר מתוך צרתו הוא מאמין, וגם כאשר הוא מדבר מתוך הישועה הוא מאמין, אלא שהדיבור מתוך הישועה נאמר כמענה, ולא כדיבור ראשוני.

אם כן, הלל הוא האמנה, לפעמים אנו מהללים מתוך הצרה, ולפעמים אנו מהללים מתוך הישועה, לפעמים "צרה ויגון אמצא" ולפעמים "כוס ישועות אשא", אך בכל מקרה – "בשם ה' אקרא".

אמנם נחלקו בגמרא "הלל זה מי אמרו" (פסחים קז, א), אך ביחס לפרק זה של ההלל נראה שאפשר להכריע מתוך הלשון "אֲנִי אֶמְרָתִי בְּחַפְזִי", שדוד המלך אמרו כאשר נאמר (שמו"א כג, כו) וַיְהִי דָּוִד נֶחְפָּז לְלַכֵּת מִפְּנֵי שְׂאוֹל, וְשְׂאוֹל וְאֶנְשָׁיו עֹטְרִים אֶל דָּוִד וְאֶל אֶנְשָׁיו לְתַפְּשֵׁם. כאשר דוד נחפז ללכת, הוא הגיע למסקנה ש"כָּל הָאָדָם כַּזָּב", וכפי שכותב רש"י בפירושו שיש פותרים "כל האדם" אף שמואל הנביא, שהוא נאמן לנביא, אף הוא כוזב שמשחני למלך. כאשר דוד

ברח משאול העזר היחיד שהיה לו הוא מה', וכמו שנאמר בסלע
המחלקות (שם שם, כדכח) וּמִלְאָךְ בָּא אֶל שָׂאוּל לְאמֹר מִהֲרָה וְלָכָה פִּי
כְּשֵׁטוֹ פְּלִשְׁתִּים עַל הָאָרֶץ. וַיָּשָׁב שָׂאוּל מִרְדֵּף אַחֲרֵי דָוִד וַיִּלְךְ לְקִרְיַת
פְּלִשְׁתִּים עַל כֵּן קָרְאוּ לַמָּקוֹם הַהוּא סְלַע הַמַּחְלָקוֹת. אף אחד איננו
יכול להציל את דוד מלבד ה', ולפיכך אנו מהללים את ה' בהלל
שכל תגמולוהי עלי.

¶

וְאָמַת ה' לְעוֹלָם

[ק"ז] ה' הִלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם, שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאָמִים.
(ב) כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ, וְאָמַת ה' לְעוֹלָם. הִלְלוּהָ.

מה בא ללמד פרק ק"ז בהלל? זהו פרק קצר מאוד (2 פסוקים. 14 מילים), אך בכל זאת נראה שיש בו שני חלקים. החלק הראשון (א. 7 מילים) מצביע על כך שההלל עתה נאמר מפי הגויים והלאומים: הִלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם, שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאָמִים. החלק השני (ב. 7 מילים) מצביע על הסיבה לאמירת ההלל על ידי הגויים: כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ, וְאָמַת ה' לְעוֹלָם. כאשר ה' מגביר את חסדו עלינו, הרי כולם רואים כיצד ה' נאמן לעולם. אנו מהללים את ה' גם כאשר קשה לנו ואנו נתונים בתוך הייסורים, אך כאשר ה' מביא לנו חסד, גם הגויים מהללים את ה'. באמירת ההלל אנו מכירים בכך שה' לא רק דואג לנו באופן פרטי, אלא מאמת את הנבואות בכך שהוא דואג לנו, ולפיכך גם הגויים מהללים את ה'.

פ

- [ק"ח] ה' הוֹדוּ לֵה' כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ.
(א) יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל, כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ.
(ב) יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֱהֲרֹן, כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ.
(ג) יֹאמְרוּ נָא יִרְאִי ה', כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ.
(ד) מִן הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה, עֲנֵנִי בַּמְּרוֹחַב יְהוָה.
(ה) ה' לִי לֹא אֵיֶרָא, מִה יַעֲשֶׂה לִי אֲדָם.
(ו) ה' לִי בַעֲזָרִי, וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשִׁנְאִי.
(ז) טוֹב לַחֲסוֹת בַּה', מִבְּטַח בְּאָדָם.
(ח) טוֹב לַחֲסוֹת בַּה', מִבְּטַח בַּנְּדִיבִים.
(ט) כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי, בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם.
(י) סָבּוּנִי גַם סָבְבוּנִי, בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם.
(יא) סָבּוּנִי כְּדַבְּרוּרִים דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים, בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם.

(יג) דַּחַה דְּחִיתַנִּי לְנֶפֶל, וְה' עֲזָרַנִּי.
 (יד) עֲזֵי וְזָמַרְתָּ יְהוָה, וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה.
 (טו) קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים, יָמִין ה' עֲשֵׂה חַיִּל.
 (טז) יָמִין ה' רֹמְמָה, יָמִין ה' עֲשֵׂה חַיִּל.
 (יז) לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה, וְאֶסְפָּר מַעֲשֵׂי יְהוָה.
 (יח) יִסְדֹּר יִסְרְנֵי יְהוָה, וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנָנִי.
 (יט) פִּתְּחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָקָה, אֲבֹא בָם אֹדְדֶה יְהוָה.
 (כ) זֶה הַשַּׁעַר לַה', צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ.
 (כא) אֹדְדֶה כִּי עֲנִיתַנִּי, וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה.
 (כב) אֲבֹן מֶאֶסוּ הַבּוֹנִים, הִיתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה.
 (כג) מֵאֵת ה' הִיתָה זֹאת, הִיא נִפְלְאת בְּעֵינֵינוּ.
 (כד) זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה ה', נְגִילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ.
 (כה) אֲנָא ה' הוֹשִׁיעָה נָא, אֲנָא ה' הַצְּלִיחָה נָא.
 (כו) בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה', בְּרִכְנוּכֶם מִבַּיִת ה'.
 (כז) אֵל ה' וַיֵּאָר לָנוּ, אֶסְרוּ חַג בַּעֲבֹתַיִם עַד קְרָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ.
 (כח) אֵלֵי אַתָּה וְאוֹדְךָ, אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ.
 (כט) הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

פ רק קיח בתהלים פותח וחותרם באמירה "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו". אמנם, בפתיחת הפרק ישנם שלשה פסוקים ובהם פניה לאנשים נוספים שאומרים "כי לעולם חסדו": יאמר נא ישׂראל כי לעולם חסדו. יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו. יאמרו נא יראי ה' כי לעולם חסדו. על מה מדבר הפרק עצמו? בחלק הראשון של הפרק (הייח. 81 מילים) ישנו תיאור של המענה של ה' לקריאה מתוך הצרה: מן המצר קראתי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְחָב יְהוָה. ה' לי לא אִירָא מַה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם. ה' לי בְּעֲזָרִי וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשִׁנְאִי. בנוסף, מתוארת ההצלה מן הצרה: טוב לַחֲסוֹת בַּה' מִבְּטַח בְּאָדָם. טוב לַחֲסוֹת בַּה' מִבְּטַח בְּנָדִיבִים. כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילָם. סְבוּנִי גַם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילָם. סְבוּנִי כְּדַבְּרוּרִים דַּעְכוּ כַּאֲשֶׁר קוֹצִים בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילָם. דַּחַה דְּחִיתַנִּי לְנֶפֶל וְה' עֲזָרַנִּי. וכן

מתוארת השמחה שלאחר הצלה זו: עָזִי וְזַמְרַת יְהוָה לִי לִישׁוּעָה.
קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאֹהֲלֵי צִדִּיקִים יָמִין ה' עֲשֵׂה חֵיל. יָמִין ה' רוֹמְמָה
יָמִין ה' עֲשֵׂה חֵיל.

החלק השני של הפרק (יד-כח. 81 מילים) הוא על מעשי האדם בעקבות
ההצלה – הסיפור וההודיה: לֹא אָמוֹת כִּי אַחֲיָה וְאֶסְפֵּר מַעֲשֵׂי יְיָ.
ה. יִסֹּר יִסְרֹנִי יְיָ וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנָנִי. פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָק אָבֹא בָם
אוֹדֶה יְיָ. זֶה הַשַּׁעַר לַה' צִדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ. אוֹדֶה כִּי עֲנִיתָנִי וְתָהִי לִי
לִישׁוּעָה. אָבִן מֵאֶסוּ הַבּוֹנִים הִיתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה. מֵאֵת ה' הִיתָה זֹאת
היא נִפְלְאוֹת בְּעֵינַיִנוּ. זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה ה' נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בוֹ. אָנָּה ה'
הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּה ה' הַצְּלִיחָה נָּא. בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה' בְּרִכְנוּכֶם מִבֵּית
ה'. אֵל ה' וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ חַג בְּעַבְתִּים עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵלֵי אַתָּה
וְאוֹדֶה אֱלֹהֵי אַרְוִמְמָךְ. יש להעיר, שבסיפור נראה כי ההצלה איננה
הצלה פרטית, ואם בחלק הראשון כל הדיבור היה בלשון יחיד,
כאן ברור שהיחיד מודה, אך כולם מקבלים אותו בברכה, ושמחים
בישועה שבאה. מתוך הסיפור נראה, כי היתה זו הצלה של כל העם,
אלא שההודיה באה מפיו של מצביא במלחמה שחוזר לאחר ניצחון.